

speech disorders are caused by the shortage of the means of communication, as well as by the individual communicative traits of a child.

Keywords: communication skills, communication activity, system speech disorders, senior preschool age children.

Стаття надійшла до редакції 25.03.2016 р.

Статтю прийнято до друку 25.03.2016 р.

Рецензент: д.п.н., проф. М. К. Шеремет

УДК: 376.36:81'23

ДІАГНОСТИКА ФОНЕТИКО-ФОНЕМАТИЧНОЇ СИСТЕМИ ДІТЕЙ ІЗ ФФНМ

Марченко І. С., inmarchenko@ukr.net

Мальцева І. Ю., irina-malceva54@mail.ru

Проблема подолання фонетико-фонематичного недорозвитку мовлення здавна приваблює спеціалістів різноманітних галузей наукового знання. Дослідження провідних вчених (Л. Журова, С. Конопляста, О. Корнєв, Р. Левіна, В. Орфінська, Є. Соботович, В. Тарасун, В. Тищенко, Л. Чистович, М. Шеремет та інші), а також вивчення дітей у спеціальних дошкільних, шкільних навчальних закладах і на логопунктах вказують на розповсюдженість проблеми фонетико-фонематичного недорозвитку мовлення (далі – ФФНМ) в контексті різних проявів порушень звуковимови.

Однією із найпоширеніших мовленнєвих вад у дітей дошкільного віку є **фонетико-фонематичний недорозвиток мовлення**, який полягає у порушенні фізичного, фізіологічного та психологічного механізмів фонемоутворення при збереженні нормального слуху та інтелекту.

ФФНМ – не проста проблема. Дослідження Коноплястої С. Ю., Шеремет М. К., Яковенко А. А. [5] показали, що 84% учнів загальноосвітніх шкіл мають проблеми фонетико-фонематичного недорозвитку мовлення, що вказує на актуальність дослідження фонематичного фактору.

Механізми та структура порушень фонетико-фонематичної сторони мовлення недостатньо вивчені, а клінічна симптоматика досить різноманітна та складна. На сьогодні в Україні при комплектації груп дітей старшого дошкільного віку з порушеннями мовлення йде опора на психолого-педагогічну класифікацію, згідно з якою відбувається виявлення мовленнєвої симптоматики (симптомологічний рівень) на основі психолінгвістичних критеріїв,

що не дає можливості враховувати диференціальні клінічні прояви порушень таких дітей. Але, найбільш оптимальні методики корекції повинні підбиратися із врахуванням генезису та механізмів порушень фонетико-фонематичного боку мовлення дошкільників, що не завжди враховується на практиці. Сьогодні склалося протиріччя між необхідністю надання диференційованої логопедичної допомоги дошкільникам із порушенням фонетико-фонематичного боку мовлення і недостатньою теоретичною та методичною розробленістю зазначеної проблеми в теорії і практиці професійної діяльності вчителя-логопеда.

До фонетико-фонематичної системи мовлення входять такі компоненти: звуковимова, фонематичне сприймання, фонематичні уявлення, фонематичний аналіз і синтез. Загальновідомо, що розвиток як усного, так і писемного мовлення суттєво залежить від рівня сформованості в дитини фонетико-фонематичної системи. Несформованість цієї системи в дітей зумовлює суттєві труднощі для засвоєння ними початкових знань із грамоти, а у подальшому навчанні в школі призводить до виникнення багатьох дисграфічних і дислексичних помилок.

Для успішної корекційно-логопедичної роботи необхідно, насамперед, визначити стан і рівень розвитку фонетико-фонематичної системи дітей із різними порушеннями вимовної сторони мовлення.

На основі опрацювання науково-теоретичної і методичної спеціальної літератури нами було розроблено **методику дослідження стану сформованості**

фонетико-фонематичних процесів у дітей із ФФНМ, яка включає в себе такі **розділи**: обстеження звуковимови, дослідження складової структури слів, мовленнєвої моторики, фонематичного сприймання, слухової уваги та слухового контролю на фонематичному рівні, а також діагностика фонематичного аналізу та уявлень про звуковий склад слова.

Дана методика базується на завданнях, відібраних із методик Є. Соботович, В. Тищенко, Л. Федорович, Г. Чіркиної з опорою на роботи провідних дослідників у галузі оволодіння дитиною фонологією в нормальному онтогенезі (В. Бельтюков, О. Гвоздев та інші). Ми використовували ці дані для порівняння норми і патології в процесі нашого дослідження.

Методика складається з двох етапів.

Перший етап передбачає дослідження сформованості звуко-складової сторони мовлення та стану артикуляційного праксису.

Завдання 1. Дослідження звуковимовної сторони мовлення

Мета: визначити кількість порушених звуків, які фонетичні групи порушені, характер порушення вимови звуків у різних фонетичних умовах: при ізольованій вимові, в складах: відкритих без збігу приголосних, закритих без збігу приголосних, під час збігу приголосних, у словах: на початку, в середині, в кінці, у фраззах, у зв'язному мовленні.

Зміст завдання: Під час обстеження звуковимови застосовуються методичні прийоми відображеного та самостійного відтворення лексичного матеріалу. Дітям пропонуються предметні картинки, склади, слова, речення, чистомовки, що включають досліджувані звуки.

Інструкція: «Що зображено на малюнку?»

1 рівень допомоги – відображене мовлення: «Повтори склади, слова, речення, чистомовку» тощо у повільному темпі;

2 рівень допомоги – допомога з використанням мовленнєвого матеріалу, поєднане мовлення, промовляння слів, звуків дитиною разом із логопедом: «Давай назвемо предмет (слово, звук) разом»;

3 рівень допомоги – відображена вимова звука: «Повтори звук, наслідуючи звуки природи» за логопедом, ізольована вимова звука.

Завдання 2. Діагностика складової структури слів

Мета: Дослідити сформованість складової структури слів.

Зміст завдання: Серія завдань спрямована на виявлення рівня порушення складової структури слів: вимова слів складного складового складу, дослідження можливості вимовляти слова різної складової структури (одно-, дво-, трискладові слова з відкритими та закритими складами), зі збігом приголосних звуків, слова різної складової структури в реченнях.

Інструкція: 1) «Назви правильно зображені на малюнках предмети»:

- одно-, дво-, трискладові слова: кіт, ніс, рак, м'яч, вата, муха, ложка, машина, собака, лопата.
- слова зі збігом приголосних на початку, усередині та в кінці слова: гроза, блокнот, книжка, сумка, ручка, ліжко, диск, вовк, танк.
- слова різної складової будови: автобус, огірок, барабан, молоток, телефон.

2) «Повтори речення»:

«В акваріумі плавають рибки». «Діти у лісі збирали підсніжники».

«Велосипедист наздожене пішохода». «Міліціонер зупинить самоскид».

1 рівень допомоги – повільна відображена вимова слів за малюнком;

2 рівень допомоги – повільне поскладове промовляння слова із логопедом, називання слова по складах, відплескати кількість складів у слові;

3 рівень – звуковий аналіз слова, зробити схему речення, використання наочності;

4 рівень – повторити за логопедом склади, які складаються з різних голосних і приголосних звуків: па-ту-ко; склади, які складаються з різних приголосних, але однакових голосних звуків: ка-га-да; склади, які складаються з різних голосних, але однакових приголосних звуків: па-по-пу; склади, які побудовані з однакових голосних і приголосних звуків, але з різним наголосом: та-та-та.

Завдання 3. Діагностика орального праксису

Мета: Дослідити стан іннервації мовленнєвого апарату та особливості мовленнєвої моторики.

Зміст: Педагог пропонує дитині виконати за словесною інструкцією та за наслідуванням проби на дослідження обсягу та якості виконання рухів губ, м'язів щік, язика, довільної мимічної моторики.

Інструкція: Дослідження обсягу та якості виконання рухів губ (за словесною інструкцією) (7 пара - лицьовий нерв):

- «Витягни губи вперед («трубочкою»), утримай позу».
- «Розтягни губи в «посмішці» (не показуй зуби), утримай позу».
- Стиснути губи («Замочок»), «розтягни губи у посмішку» («Жабка»), поперемінно виконувати рухи «посмішка» - «трубочка», оскалити зуби («Тигрєня»).

Дослідження обсягу та якості рухів м'язів щік (за словесною інструкцією) (7 пара – лицьовий нерв):

- «Надуй ліву щоку», «надуй праву щоку», «надуй обидві щоки одночасно» (утримувати в такому положенні протягом 3 с). Імітувати жувальні рухи («Ненажера»).

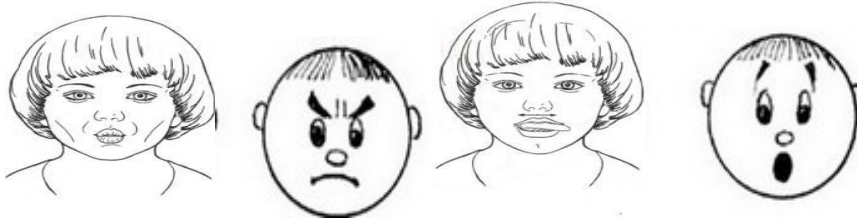
Дослідження обсягу та якості рухів язика (за наслідуванням) (12 пара – під'язиковий нерв):

- «Подивись на мене та покажи язичок «голочкою». Порахуй до 3-х.»
- «Покажи язичок «лопаточкою». Порахуй до 3-х.»
- «Переводь кінчик язика почергово з правого кута рота до лівого».
- «Покажи язик, підними його до верхньої губи» («дістань кінчик носа»).
- «Поклади язик на нижню губу і опусти вниз до підборіддя».

Дослідження довільної мимічної моторики (за словесною інструкцією) (7 пара – лицьовий нерв):

«Насупи брови», «підними брови вгору», «наморщи лоба».

«Зобрази за допомогою миміки обличчя здивування, сум, жах, радість»

«Трубочка»

«Насупи брови»

«Годинник»

«Вирази здивування»

1 рівень допомоги – виконання завдання дитиною за зразком логопеда, збільшення часу на виконання завдання;

2 рівень допомоги – виконання завдання дитиною разом з педагогом в повільному темпі, підключаємо наочність;

3 рівень допомоги – уточнити розуміння дитиною інструкції, з'ясувати, чи вміє дитина виконувати певну пробу, чи розуміє, що вона означає, виконання пасивних рухів (логопед допомагає шпателем, зондом).

Метою **другого етапу** є вивчення особливостей розвитку фонетико-фонематичних процесів: фонематичного сприймання, слухової уваги та слухового контролю на фонематичному рівні, фонематичного аналізу та уявлень про звукову будову мовлення.

Завдання 1. Дослідження фонематичного сприймання

Мета: Дослідити вміння виділяти звук серед інших звуків і на фоні слів, розрізняти слова-пароніми на слух, стан сформованості фонематичного сприймання.

Зміст: Педагог пропонує дитині розрізнити ізольовані звуки на слух серед інших звуків і на тлі слів, розрізнити правильно та неправильно вимовлені логопедом непарні слова, показати на малюнках слова-пароніми.

Інструкція:

1) «Спіймай звук серед звуків»: на тлі слів:

[с]: ц; с; з; ш; с;ц [с]: просо, сом, ніс, ніж

[л]: л; в; л; й;р;л [ц]: цукерки, сумка, посуд, яйце, галка

[р]: р; л; р; р; й; в [р]: рибалка, листя, порошок, повидло

2) «Послухай, як почуєш неправильно вимовлене слово, плесни в долоні»:

Шуба (суба), шумка (сумка), собака (шобака), човен (совен), вопата (лопата), либа (риба).

3) «Подивись, будь ласка, на малюнки і покажи, де коза, а де коза, а де коза, а де коза, куди поділася коза» тощо.

Р-Л: Марина-малина, рак-лак, лис-рис;

С-З: Коза-коса, слива-злива, зуб-суп;

Ш-С: Каса-каша, мишка-миска, шапка-сапка,;

Ш-Ж: Шапка-жабка, жоржина-шипшина.

1 рівень допомоги – установка на уважність, уповільнене називання звуків, слів логопедом;

2 рівень допомоги – навідні запитання (що зображено на малюнку? (дим, дім), покажи, де дим? де дім?);

3 рівень допомоги – виділення контрастного звуку інтонацією.

Завдання 2. Дослідження слухової уваги на фонематичних елементах мовлення

Мета: Дослідити стан сформованості слухової уваги у дітей із ФФНМ.

Зміст: Дитина повинна розкласти малюнки на позначення слів-паронімів у заданій педагогом послідовності.

Інструкція: «Подивись на малюнки. Я їх буду називати, а ти їх розклади в тому порядку, в якому я їх буду називати»: дим, дім, лис, ліс, голка, гілка, булка, білка, салат, сапют, кіт, кит, дрова, трава.

1 рівень допомоги – уповільнене називання малюнків, дати більше часу на виконання завдання;

2 рівень допомоги – навідні запитання (що зображено на малюнку? (дим, дім), покажи, де дим? де дім?);

3 рівень допомоги – виділення контрастного звуку інтонацією.

Завдання 3. Дослідження слухового контролю на фонематичному рівні

Мета: Визначити у дитини стан сформованості слухового контролю;

Зміст: Логопед називає слова за картинками, а дитина повинна визначити помилки у звучанні слів.

Інструкція: «Скажи, чи правильно я називаю картинку?»:

1). Контроль за вимовою слів з нетиповими для дитини замінами на звуки, **далекі за акустико-артикуляційними ознаками:** бобака (собака), ківната (кімната), морт (торт), велевізор (телевізор), мавазин (магазин).

2). Контроль за вимовою слів з нетиповими для дитини замінами на звуки, **близькі за акустико-артикуляційними ознаками:** лука (рука), махло (масло), сима (зима), лідак (літак), охірок (огірок).

3). Контроль за вимовою слів із замінами звуків, які змішуються (замінюються) в мовленні дитини, вимова, яка **імітує неправильну вимову дитини:** момоко (молоко), каха, кася (каша), тумка (сумка), сайчик (зайчик), чукор (цукор).

Бобака (собака) Охірок (огірок) Сайчик (зайчик)

1 рівень допомоги – уповільнене називання слів логопедом;

2 рівень допомоги – акцентована вимова логопедом контрастного звуку.

Завдання 4. Дослідження фонематичних уявлень про звуковий склад слова

Мета: Дослідити стан сформованості фонематичних уявлень.

Зміст: 1). Дитина повинна розкласти малюнки з відповідними звуками, що **вимовляються правильно**, на 2 купки без опори на приговорювання.

Інструкція: «Прикуси язичок і розклади малюнки на 2 купки»:

Б-П (бочка – папуга, Буратіно – поросся, білка – перець)

Д-Т (дерево – торт, двері – телевізор, дорога – телефон)

В-Ф (вата – фіалка, ворона – фотоапарат)

К-П (кулька – палка, коза – праска)

Л-Н (лев – носоріг, лижі – нога)

М-Н (молоко – ніс, морозиво – нота)

2). Дитина повинна розкласти малюнки з відповідними звуками, що **вимовляються неправильно**, на 2 купки без опори на приговорювання:

С-З (соняшник – зима, собака – змія)

С-Ш (сова – шафа, сад – шарф)

Ч-Ц (черепашка – цибуля, чай – цвях)

К-Г (корова – гриб, конвалія – голка)

Р-Л (риба – лисиця, редиска – лопата)

Г-Х (граблі – хата, город – хліб)

3). Дитина повинна розкласти малюнки зі звуками, що **змішуються (замінюються) в мовленні дитини** з опорою на правильне промовляння їх логопедом:

С-З (сонце – зебра, сніг – зорі)

Ш-С (шапка – сонце, шуба – салат)

С-Ц (смородина – цирк, синиця – цибуля)

С-Ж (стіл – жаба, салат – жолудь)

Ж-Ш (жук – шоколад, жолудь – штани)

1 рівень допомоги – установка на уважність;

2 рівень допомоги – опора на малюнок і на приговорювання логопеда;

3 рівень допомоги – виділення логопедом контрастного звуку інтонацією.

Завдання 5. Дослідження фонематичного аналізу

Мета: Визначити сформованість у дітей навички фонематичного аналізу, вміння виділяти перший, останній звук у словах, знаходити спільний звук у словах і визначити їх послідовність.

Зміст: Педагог пропонує дитині визначити перший або останній звук у словах, визначити послідовність звуків у словах і знайти спільний звук.

Інструкція:

1) «Послухай слово та визнач у ньому 1-й звук» (останній звук):

Сир, шуба, риба, жоржина, зефір, газ, квас, екскаватор, замок, шарф.

2) «Послухай слово (ластівка), і скажи, який звук наступний після звуку «с», який попередній? Який звук стоїть після звуку «л» тощо»

3) «Послухай слова, визнач, який звук у них є спільним?»

Завдання зі звуками раннього онтогенезу, які **дитина вимовляє правильно:**

Буряк, ковбаса, дуби; **Поле**, лопата, сироп;

Вежа, мова, хлів; **Мак**, томат, дім;

Трактор, тато, томат; **Дошка**, судно, лід

Зі звуками, що **вимовляються неправильно:**

Рис, трава, вітер; **Лопата**, поле, пенал;

Сум, посередині, весна; **Шафа**, каша, вірш;

Зоря, козак, верболіз; **Цар**, цуценя, палац;

Чай, качка, матч

Зі звуками, що змішуються (замінюються) в мовленні дитини, вимова, **яка імітує неправильну вимову дитини**

Жираф, кажан, ніж; Кіт, дзеркало, сук;

Гора, ніготь, ріг; Хліб, муха, горіх;

1 рівень допомоги – установка на уважність, виконати звуковий аналіз слова;

2 рівень допомоги – акцентування відповідного звуку інтонацією;

3 рівень допомоги – використання схеми слова.

Завдання 6. Дослідження фонематичного синтезу

Мета: Дослідити стан сформованості фонематичного синтезу, вміння складати слово із поданих звуків і складів.

Зміст: Педагог пропонує дитині певні звуки та склади, з яких вона повинна утворити слова.

Інструкція: «Склади слово з поданих звуків»

М а к, д и м, л і с, м о р е, в о в к, р а м а, б і л к а, п а п і р, с а д о к.

1 рівень допомоги – установка на уважність, уповільнений темп виконання завдання;

2 рівень допомоги – використання наочної опори: співвіднесення зображення та звуків до відповідної назви (вибрати картинку з трьох);

3 рівень допомоги – повільне промовляння звуків разом із педагогом.

Експериментальна база дослідження: дошкільний навчальний заклад компенсуючого типу № 521 м. Києва, дошкільний навчальний заклад комбінованого типу для дітей із тяжкими порушеннями мовлення № 481.

Аналіз результатів виконання завдань першого та другого блоків дослідження показав, що склад груп для дітей із ФФНМ є досить неоднорідним за рівнем розвитку фонетико-фонематичної системи мовлення, як за кількісними, так і за якісними показниками. Так, на достатній рівень вийшли 33% дітей, на середній рівень – 47% дітей, на низький рівень – 20%. У цієї категорії дітей, у порівнянні з дітьми з нормальним мовленнєвим розвитком у більшому ступені страждає складова структура слів, спостерігаються труднощі звуковимови та порушення артикуляційної моторики. Вони гірше сприймають інструкцію, неухважно виконують завдання, у них порушені процеси фонематичного сприймання, слухової уваги та контролю, тотально страждають фонематичні уявлення, аналіз і синтез.

Отже, аналіз результатів проведеного дослідження дав можливість визначити основні особливості стану фонетико-фонематичної системи дітей із ФФНМ і на основі цього виділити такі групи дітей:

– діти, у яких порушення фонетико-фонематичної системи обмежуються несформованістю звукової будови мовлення, яка виражається у відсутності, спотворенні та замінах звуків на більш прості за своєю

артикуляцією в зв'язку з недостатністю бази артикуляційного праксису однієї чи двох фонетичних груп звуків (найчастіше свистячих, шиплячих і сонорів, рідко – задньоязикових звуків) – 6, 7%

– діти, у яких нерозбірливе мовлення обумовлене великою кількістю порушених звуків. Складні за артикуляцією звуки замінюються більш простими спотвореними, переключення з однієї фонемі на іншу, зі складу на склад вдаються дітям з великими труднощами. Виявляється несформованість слухового контролю та спрощення структури слова при збереженості фонематичного слуху. При цьому діти сприймають ритмічний малюнок слова, легко оволодівають навичками звукового аналізу слова. У даній категорії дітей спостерігаються порушення загальної, дрібної, артикуляційної моторики, голос часто хриплий, назалізований – 40%.

– діти, у яких спостерігались порушення ритмічної структури слова, нестійкі звукові заміни, змазаність артикуляції, перестановки та пропуски складів, виснаження слухової уваги (не розуміють сенсу прочитаного, втрачають інтерес до виконання завдання, непосидючі). Такі діти неухважні до звуків, у них відмічаються труднощі звукового аналізу та синтезу, в їхньому мовленні спостерігається бідність словника та незначні аграматизми. Діти даної категорії мають фонематичні порушення, які характеризуються недостатнім розумінням мовлення оточення, збідненістю словникового

запасу, аграматизмами у фразовому мовленні. Були виявлені розлади загальної, дрібної, артикуляційної моторики - 53, 3%.

Зважаючи на ушкоджені механізми розвитку фонетико-фонематичних процесів,

кожна з виділених груп дітей, які мають фонетичні або фонетико-фонематичні порушення, потребує специфічних методів корекційного впливу з урахуванням їх механізмів.

Література

1. Гуровец Г. В. К генезису фонетико-фонематических расстройств / Г. В. Гуровец, С. И. Маевская // Обучение и воспитание детей с нарушениями речи. Сборник научных трудов / Г. В. Гуровец, С. И. Маевская. – М.: МГПИИ им. В. И. Ленина, 1982. – с. 160.
2. Корнев А. Н. Основы логопатологии детского возраста: клинические и психологические аспекты / А. Н. Корнев. – СПб, 2006. – 265 с.
3. Соботович С. Ф. Нормативні показники мовленнєвого розвитку (в його фонетико-фонематичній ланці) дітей дошкільного віку / С. Ф. Соботович // Дефектологія № 3 / С. Ф. Соботович., 2002. – С. 2-4.
4. Тищенко В. В. Ієрархія фонематичних процесів в онтогенезі дитячого мовлення / Теорія та практика сучасної логопедії: Зб. Наукових праць: Вип. 4. – К.: Актуальна освіта, 2007.
5. Яковенко А. О. Загальнодидактичні аспекти дослідження мовленнєвої готовності до навчання у школі старших дошкільників / А. О. Яковенко // Часопис № 24. / А. О. Яковенко., 2013. – (19). – С. 273-277.

References

1. Hurovets G. V. K genезisu phonetico-fonematycheskyh rasstroystv / G. V. Hurovets, S. I. Maevskaya // Obucheniye i vospitaniye detey s narusheniyami rechi. Sbornik nauchnyh trudov / G. V. Hurovets, S. I. Maevskaya. – M.: MGPI im. V. I. Lenina, 1982. – s. 160.
2. Kornev A. N. Osnovy logopatologii detskogo vozrasta: clinicheskiye i psichologicheskkiye aspecty / A. N. Kornev. – SPb, 2006. – 265 s.
3. Sobotovych S. F. Normatyvni pokaznyky movlenniyevogo rosvytku (v yogo phonetico-phonematychniy lanci) ditey doshkilnogo viku / E. F. Sobotovych // Defectologiya № 3 / E. F. Sobotovych., 2002. – S. 2-4.
4. Tishchenko V.V. Iyerarhiya phonematychnyh procesiv v ontogenezi dytyachogo movlennya / Teoriya ta practika suchasnoyi logopediyi: Zb. Naukovykh prath: Vyp. 4. – K.: Aktualna osvita, 2007.
5. Yakovenko A. O. Zagalnodydaktychni aspecty doslidzhennya movlenniyevoyi gotovnosti do navchannya u shkoli starshyh doshkilnykiv / A. O. Yakovenko // Chasopys №24 / A. O. Yakovenko., 2013. – (19). – S. 273-277.

Марченко І. С., Мальцева І. Ю. Діагностика фонетико-фонематичної системи дітей із ФФНМ

У статті розглядається проблема діагностики фонетико-фонематичної системи дітей старшого дошкільного віку з порушеннями мовлення. Проаналізовано складові фонетико-фонематичної системи, визначено їх вплив на мовленнєвий розвиток дошкільників. На основі аналізу науково-методичної, логопедичної, психолого-педагогічної літератури з'ясовано поширеність вад звуковимови та фонетико-фонематичних процесів, доведена актуальність дослідження даної проблеми. Обґрунтована необхідність вивчення фонетико-фонематичної системи дітей із різними порушеннями вимовної сторони мовлення з метою надання їм диференційованої логопедичної допомоги, враховуючи ушкоджені механізми розвитку. Описано методику дослідження стану сформованості фонетико-фонематичних процесів у дошкільників з мовленнєвими порушеннями. Наведено узагальнені результати обстеження, визначено основні особливості фонетико-фонематичної системи дітей зазначеної категорії. Приділяється увага питанню складу груп для дітей із ФФНМ, на основі попереднього якісного аналізу результатів обстеження описано контингент дітей за нозологіями у цих групах. Розкрито механізми утворення порушень фонетико-фонематичної компетенції дітей старшого дошкільного віку. Намічено цілі та зміст методів корекції фонетико-фонематичної сторони мовлення дошкільників із врахуванням генезису та порушених механізмів.

Ключові слова: фонетико-фонематичний недорозвиток мовлення (ФФНМ), методика дослідження, фонетико-фонематична компетенція, діти із порушеннями мовлення.

Марченко И. С., Мальцева И. Ю. Диагностика фонетико-фонематической системы детей с ФФНР

В статье рассматривается проблема диагностики фонетико-фонематической системы детей старшего дошкольного возраста с нарушениями речи. Проанализировано составляющие фонетико-фонематической системы, определено их влияние на речевое развитие дошкольников. На основе анализа научно-методической, логопедической, психолого-педагогической литературы выяснено распространённость недостатков звукопроизношения и фонетико-фонематических процессов, доказана актуальность исследования данной проблемы. Обоснована необходимость изучения фонетико-фонематической системы детей с различными нарушениями произносительной стороны речи с целью оказания им дифференцированной логопедической помощи, учитывая нарушенные механизмы развития. Описано методику исследования состояния сформированности фонетико-фонематических процессов у дошкольников с речевыми нарушениями. Приведено обобщённые результаты обследования, определено основные особенности фонетико-фонематической системы детей указанной категории. Уделяется внимание вопросу состава групп для детей с ФФНР, на основе предварительного качественного анализа результатов обследования описано контингент детей за нозологией в этих группах. Раскрыто механизмы образования нарушений фонетико-фонематической компетенции детей старшего дошкольного возраста. Намечено цели и содержание методов коррекции фонетико-фонематической стороны речи дошкольников с учётом генезиса и нарушенных механизмов.

Ключевые слова: фонетико-фонематическое недоразвитие речи (ФФНР), методика исследования, фонетико-фонематическая компетенция, дети с нарушениями речи.

Marchenko I., Maltseva I. Diagnostics of the phonetic-phonemic system of children with speech disorders

The paper examines the problem of diagnostics of the phonetic-phonemic system of senior preschool children with speech disorders. The components of the phonetic-phonemic system are analyzed, and their influence on preschoolers' speech

development is identified. The analysis of speech therapy, scientific, psychological and educational literature proved the prevalence of soundspronunciation defects and phonetic-phonemic processes, and the relevance of studying this problem. There is a substantiated necessity of studying of the phonetic-phonemic system of children with different disorders of the uttered part of speech, for the purpose of accordance them a differentiated logopedic aid, considering the damaged mechanisms of development. The methods of the research of the status of phonetic-phonemic processes, which children with speech disorders usually have, are described. The generalized results of the examination are presented, the main features of the phonetic-phonemic system of children of this category are identified. The attention is given to the problem of the composition of groups for children with PPSU (phonetic-phonemic speech underdevelopment), and previous qualitative analysis of examination results helps to describe the contingent of children in these groups by the nosologies. The mechanisms of the formation of phonetic-phonemic competence of senior preschool children violation are shown. The purposes and the content of the methods of correction the phonetic-phonemic side of senior preschool children's speech, considering the genesis and disturbed mechanisms, are scheduled.

Keywords: Phonetic-phonemic speech underdevelopment, methods of investigation, phonetic - phonemic competence, children with speech disorders.

Стаття надійшла до редакції 01.03.2016 р.

Статтю прийнято до друку 05.03.2016 р.

Рецензенти: д.п.н., проф. Конопляста С.Ю.

УДК: 159.923.31-056.36

РОЗВИТОК ПСИХОСОМАТИЧНИХ РОЗЛАДІВ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ЗАТРИМКОЮ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ, ЯК НАСІДОК ПОРУШЕННЯ ЕМОЦІЙНОЇ ПРИВ'ЯЗАНОСТІ

Мугаль С. О. Sveta_Mugal@mail.ru

Однією з найбільш актуальних проблем сьогодення є проблема зростання частоти психосоматичних розладів у дітей.

У дослідженнях останніх років відмічається тривожна тенденція зростання кількості дітей з відхиленнями фізичного та психічного здоров'я, які зумовлюються біологічними, екологічними, соціально-психологічними та іншими чинниками, а також їх поєднанням. Психічне, фізичне та соціальне здоров'я, що є важливими складовими життя, міцно пов'язані між собою та залежать одне від одного. За даними Європейського регіонального бюро ВООЗ, у 25% всього населення в той чи інший період життя розвиваються психічні відхилення, у 10-20% дітей розвиваються одне чи більше відхилень поведінки.

Це пов'язано, в першу чергу, із загальною соціальною напругою, психологічною неврівноваженістю всього суспільства. Поляризація доходів, складне економічне становище більшості сімей, відсутність впевненості в завтрашньому дні ведуть до зростання тривожності, роздратованості і, як наслідок, до зростання психосоматичних розладів у дорослих і дітей, яких на фоні загального погіршення дитячого здоров'я стає дедалі більше.

Серед цілого комплексу соціально-економічних проблем катастрофічного погіршення стану здоров'я дитячого населення особлива роль належить збільшенню стресових ситуацій в повсякденному житті дітей, особливо тих, які виховуються в соціально дезадаптованих сім'ях. Стресові реакції суттєво впливають не тільки на імунітет та фізичний розвиток дитини, але й сприяють зниженню інтелектуальних можливостей підростаючого покоління, які безпосередньо залежать від особливостей темпераменту, умов формування особистості. Нестійкість структури особистості дитини, вікова незрілість особистості та її окремих компонентів визначають відносну легкість виникнення дезадаптивних тимчасових і стійких порушень.

Стан психічного здоров'я дітей значною мірою визначає здоров'я популяції в майбутньому. У зв'язку з цим проблема збереження і поліпшення психічного здоров'я цієї найбільш чутливої до різних впливів частини населення є однією з актуальних в сучасній психології, медицині тощо.

Затримка психічного розвитку є однією з найбільш розповсюджених форм психічної патології дитячого віку. Термін «затримка психічного розвитку» був запропонований Г.Е. Сухаревою ще в 1959 р. Затримка психічного